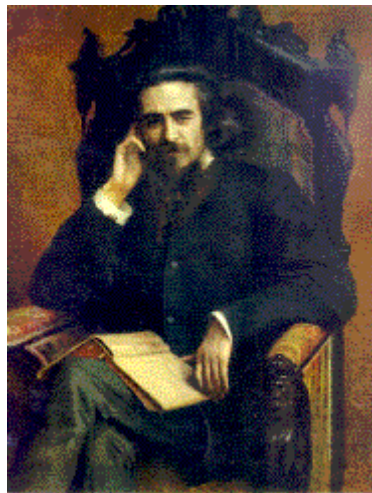

אהבת התלמוד של המיסטיקן הרוסי

פורסם במוסף "שבת", שבועון "מקור ראשון", 16.2.07

לראשונה מתורגם לעברית מבחר מכתביו של ולדימיר
סולוביוב, פילוסוף ומיסטיקן נערץ בן המאה ה-19
שהשפיע, בין השאר, על ביאליק ועל הרב קוק

ולדימיר סולוביוב, ציור שמן: א"נ
קראמסקי, 1885

עמוס עוז מספר שפעם אמר דודו הפרופ' יוסף קלוזנר לח"נ ביאליק: אילו נגזר שיישרפו
התנ"ך או התלמוד – אתה היית בוכה בהישרף התלמוד, ואני – אילו התנ"ך עלה באש.
שהרי התנ"ך מזוהה עם הארץ, והתלמוד – עם הגולה.

עשרות שנים קודם לשיחה זו החל באוסטריה ובהונגריה מאבק ספרותי אכזר, ובמידה רבה
גם משפטי, לגבי חשיבותו של התלמוד. המניע העיקרי של המאבק היו שני ספרים
אנטישמיים: "התלמוד היהודי" של פרופ' אוגוסט רוהלינג מפראג, שהותקף בחוברת שפרסם
הרב יוסף שמואל בלוך, ובתגובה לו כתבו רוברט פטאי ויהודי מומר בשם אהרן ברימן ספר
בשם "המראה היהודית", שבו כללו מאה קטעים מה"שולחן ערוך" לרבי יוסף קארו הנשענים
על התלמוד ומתנגדים לנוצרים, בטענה שכל התלמוד מכיל קטעים כאלה. סביב שני הספרים
צמח פולמוס ספרותי שלם בעד היהדות ונגדה, שהיה במידה מסוימת לוויכוח נוקב סביב
התלמוד.

למרבה הפלא, היהודים קיבלו שחקן חיזוק חיצוני דווקא מהצד הרוסי של המפה, כאשר
התיאולוג הנוצרי ולדימיר סולוביוב פרסם מסה חריפה המצדדת בתלמוד לא רק כקודקס
משפטי אלא כטקסט פילוסופי-מוסרי שלנוצרים יש עוד הרבה מה ללמוד ממנו. סולוביוב
הפגין שליטה מפתיעה בתלמוד ובתולדותיו ותקף את הדעה הנוצרית האנטישמית, שרווחה
גם בקרב חוקרים ואינטלקטואלים יהודים משכילים, שהתלמוד, לעומת התנ"ך, משקף
התדרדרות רוחנית ומוסרית. הוא הגן על הערכים המוסריים שעל פיהם מתנהלים דיוני
ההלכה במשנה.

מלונדון נסע למצרים, לדבריו על פי "קריאתה הסודית של סופיה". לדברי ידיד צרפתי, סולוביוב רצה למצוא שם שבט שמוצאו משלמה המלך, שברשותו נשמרו כתבים מיסטיים סודיים. על פי עדות אחרת, עם חזרתו לרוסיה אמר סולוביוב שרצה לראות במצרים את אור התבור ואף זכה לראותו. סולוביוב עצמו כתב שנסיעתו נועדה למצוא חוט שיעזור לו לקשר את החיים בני זמנו עם חיי הבראשית של המין האנושי

כתב הגנה נלהב זה על הרוח המוסרית של החוק התלמודי עורר גם בעולם היהודי חשיבה "מחדש על התלמוד, וייתכן שהמסה של ביאליק 'הלכה ואגדה' היא אחד מגילויי המהלך הזה", טוענת פרופ' חמוטל בר-יוסף שתרגמה עתה לראשונה לעברית את המסה המונומנטלית של סולוביוב, "משמעות האהבה". זהו גם שמו של מבחר מכתבי סולוביוב שיצא לאחרונה בהוצאת כרמל, וכולל שתי מסות נוספות, "סופיה" (החכמה) ו"התלמוד והפולמוסים העכשוויים עליו באוסטריה ובגרמניה", כמו גם את "שירי אהבה לסופיה". בר-יוסף, פרופסור אמריטה לספרות עברית באוניברסיטת בן-גוריון, משוררת וחוקרת בעלת שם של הספרות העברית החדשה בהקשרה הרוסי, גם הוסיפה לתרגומה מבוא והערות מאירות עיניים.

בר-יוסף החלה להתעניין בסולוביוב תוך כדי מחקר שערכה על ההקשר הרוסי של הספרות העברית החדשה. אז התבררה לה ההשפעה שהייתה לו על סופרים, אנשי רוח ורבנים יהודים בסוף המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20. "הגעתי למסקנה שעולם הרוח היהודי באירופה בתחילת המאה ה-20, כולל מחשבת הציונות, ניזון מוולדימיר סולוביוב כפי שניזון מפרדריך ניטשה. לדעתי ההיכרות עם כתביו נחוצה, כמו ההיכרות עם כתבי ניטשה, כדי להבין את הרקע שעליו צמחו גם הציונות וגם התרבות היהודית הלא-ציונית באירופה".

ואולם לעומת ניטשה, ולדימיר סולוביוב הוא לכל היותר שם בפיו של המשכיל הישראלי. בר-יוסף בחרה לתרגם אחדים משיריו הנוגעים לאהבת החכמה; את חיבור הנעורים הגנוז "סופיה", שהוא הבסיס לכל השקפת עולמו; את יצירתו המפורסמת ביותר, "משמעות האהבה"; וכן את המאמר על התלמוד, כדוגמה לכתביו העוסקים ביהדות.

מפגש עם החכמה

ולדימיר סרגייביץ' סולוביוב (1853-1900) היה פילוסוף, משורר, תיאולוג, מחזאי, אבי הסימבוליזם הרוסי, חוזה האוטופיה האקומנית והאב הרוחני של "מהפכת הרוח" – שהטביע חותם עמוק על הספרות והמחשבה ברוסיה והציע אוטופיה משיחית אנטי-מרקסיסטית. כבר בתקופת לימודיו באוניברסיטת מוסקבה התגבשה הגותו הדתית. הוא למד מדעי הטבע ופילוסופיה, אך מהר מאוד הגיע למסקנה שאין בהם כדי לתת מענה הולם למשאלותיו הרוחניות של האדם. בשנות הגימנסיה עבר משבר דתי ונעשה מטריאליסט ואתאיסט, אך לאחר מכן שינה את דעותיו בהשפעת שפינוזה, שהיה לדבריו "אהבתו הפילוסופית הראשונה". בדוקטורט שלו, "משבר הפילוסופיה המערבית", טען סולוביוב ששני סוגי הפילוסופיה, האמפירית והרציונליסטית, אינם יכולים לפתור בעיות בלי שנמזג ביניהן, ומתח ביקורת על הספקנות.

זמן-מה לימד באוניברסיטת מוסקבה, עד שבקיץ 1875 קיבל מלגת השתלמות בחו"ל ויצא ללונדון כדי לעסוק בספרות מיסטית ובתיאוסופיה. בספריית המוזיאון הבריטי קרא כתבים גנוסטיים ומיסטיים, ובהם את ספר הזוהר שעורר בו התלהבות רבה. טקסט זה הגיע לידיו בתרגום ללטינית של קנור פון רוזנר, "קבלה חשופה", שבו מתורגמים גם כתבים יהודיים מיסטיים מאוחרים יותר.

מלונדון נסע למצרים לחודשים אחדים, לדבריו על פי "קריאתה הסודית של סופיה". לדברי ידידו הצרפתי, א"מ דה בוגיוז, סולוביוב רצה למצוא שם שבט שמוצאו משלמה המלך, שברשותו נשמרו כתבים מיסטיים סודיים – קבליים ומסוניים (הבוניים החופשיים). על פי עדות אחרת, עם חזרתו לרוסיה סיפר סולוביוב על מה שקרה לו במצרים, ואמר שרצה לראות שם את אור התבור ואף זכה לראותו. בחיבורו הגנוז "סופיה" (1875-1876) כתב סולוביוב עצמו שנסיעתו למצרים נועדה למצוא חוט שיעזור לו לקשר את החיים בני זמנו עם חיי הבראשית של המין האנושי. בשירו "שלוש פגישות" שנכתב זמן קצר לפני מותו, תיאר את פגישתו במצרים עם ה"סופיה" – החכמה העליונה, שהיא בעיניו נפש העולם, הטוב והאמת הנצחיים, ועל התנסותו בחוויה מיסטית עמוקה.

נואם בחסד עליון היה, ולסדרת ההרצאות שהעביר ב-1877 נהרו המוני אינטלקטואלים משמנה וסלתה של החברה הרוסית של פטרבורג. בהרצאות אלה ביטא בפומבי את רעיון אחדות הדת והאדם. לימים היה סולוביוב לידיד נפש שהבין לרוחו של פיודור דוסטויבסקי, שבעצמו נמנה על מעריציו ותיארו בדמות הנזיר זוסימה ברומן "האחים קרמזוב". שלושה מאמרי הספד כתב סולוביוב על דוסטויבסקי. שניהם היו בין המתנגדים החריפים שלחמו ברוסיה נגד המגמה הקוסמופוליטית (מערב-אירופית) וראו בה התנוונות מוסרית מסוכנת; שניהם נמנו על רשימת הוגי הדעות והסופרים שניסו לטהר את התרבות הרוסית מהשפעות מודרניות ולהחזירה לשורשיה הלאומיים-פרבוסלביים.

לעומת זאת, סופר רוסי דגול אחר, לב טולסטוי, התייחס בביטול להגותו של סולוביוב – חדורת המיסטיקה, החזון המשיחי וציפיית הגאולה – חרף הקירבה הרעיונית בין שני ההוגים בעמדותיהם המוסריות-החברתיות. כך למשל, כאשר ב-1890 יזם סולוביוב עצומה במחאה על רדיפות היהודים, הביע גם טולסטוי את התמרמרותו "על דיכוי האומה היהודית", משום שהדבר "נוגד את קשר האחוה בין העמים". הגם שבדרך כלל, טולסטוי היה אדיש לגורל היהודים.

הרצאותיו ופרסומיו על היהדות והיהודים עוררו כאמור עניין רב בקרב יהודי רוסיה המשכילים, שאף הקימו במקומות אחדים חוגי לימוד של משנתו, וזכו לסיקור נרחב בעיתונות היהודית-הרוסית והעברית. על פי העדויות, ביקש סולוביוב לפני פטירתו להתפלל למען העם היהודי. לאחר פטירתו, התפרסמו מאמרים רבים בעברית וברוסית על חייו ועל משנתו, ובכתי כנסת אחדים אמרו "קדיש" לעילוי נשמתו

נזקי האנטישמיות

התלהבותו של סולוביוב מערכי המוסר היהודי, פעילותו הנמרצת לשיפור מצבם של יהודי רוסיה וידידותו האישית עם אישי ציבור יהודים בפטרבורג (הברון הורצ'יו גינצבורג ובנו דוד, והעיתונאי והעורך י"ל קאנטור, ואחרים) – כל אלה יצרו יחס של הוקרה כלפיו מצד יהודי רוסיה המשכילים, רבנים, היסטוריונים וסופרים יהודים מרכזיים. בר-יוסף: "הידידות בין סולוביוב לבין דוד גינצבורג הולידה מאמר ראשון מסוגו על הקבלה, שהופיע ב-1896 בכתב עת רוסי חשוב. דוד גינצבורג כתב את המאמר על פי בקשתו של סולוביוב, שהוסיף לו מבוא והערות שוליים".

פרופ' בר-יוסף גילתה שסולוביוב והגותו היו מוכרים למ"ל ליליינבלום, י"ל גורדון, אחד העם, שמעון דובנוב, נחום סוקולוב, הלל צייטלין, ח"נ ביאליק, הרב שמואל אלכסנדרוב והראי"ה קוק. חזונו האקומני-הליברלי, ובייחוד חזון האחדות של היהדות והנצרות, משך את לבם של יהודים משכילים ושל סופרים, בייחוד של שלום אש. חלק מהוגי הדעות העברים – במיוחד דובנוב וביאליק – התפלמסו עם תפיסת הלאומיות או עם תורת התחייה שלו, אבל איש מהם לא היה אטום לרושם העז שהותירה תורת הגאולה שלו על בני דורו ברוסיה, כולל היהודים.

לדבריה, "יש סימנים ברורים להשפעת סולוביוב על תיאורי דמות האיש האהובה ועל תפיסת האהבה כחוויה מיסטית במיוחד בשירי ביאליק, כמו: 'קומי צאי', 'הכניסני תחת כנפך' ו'איך?', וכן על תיאור היחס בין המשורר לטבע בשיר 'הברכה'". לא בכדי כתב אברהם שלונסקי – שתרגם קטע מ"משמעות האהבה" ושניים משירי סולוביוב, בהם בחר לפתוח את הקובץ "שירת רוסיה" (1942) – "אנו, אשר לא נוכל עוד להגות בפילוסופיה של ולדימיר סולוביוב (המנסה, בסופו של חשבון, להעמיד את הכול לשירותה של הפרבוסלביה המיסטית) – נושאים עינינו אל שירתו של סולוביוב, שהיא 'חכמה יותר מן המשורר עצמו', ורואים בה פתח תקופה". בכך ביטא את מודעותו לחשיבותו של סולוביוב כאבי השירה הרוסית המודרנית.

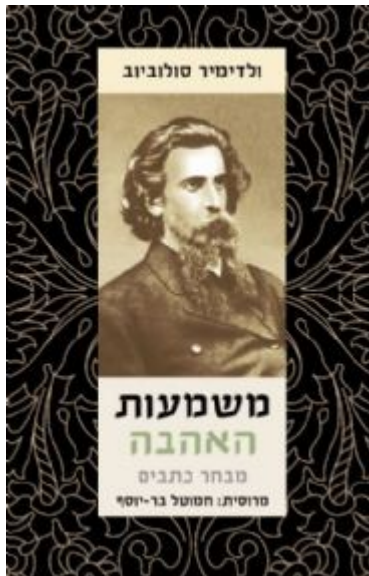
בניגוד למשכילים ואינטלקטואלים רוסים אחרים בני דורו, היהדות זכתה במשנתו התיאולוגית של סולוביוב למקום של כבוד ולהערכה רבה. בכתיבתו ניכרת בקיאותו הרבה במקורות היהדות שכללה גם ידיעת עברית, שליטה בפסוקי התנ"ך, הכרת מושגי התלמוד וקריאה בספר הזוהר. את היהדות מאפיינים לדעתו השקפת עולם דתית פרקטית (העומדת בניגוד לתיאולוגיה המופשטת שרווחה בתקופתו), תודעה דתית מפותחת ומסירות מוחלטת לעבודת הא-ל.

סולוביוב האמין שעם ישראל הגשים בדרכו שלו את תכלית האמונה הנוצרית, ובשל היותו עם נבחר וקדוש בנשמתו ובגופו, נולד בקרב יושו. הוא האמין שלעם ישראל נועד תפקיד חשוב בהתגשמות הדת האוניברסלית, אך התנגד למיסיונריות הנוצרית בקרב היהודים ויצא חוצץ נגד אנטישמים שהאשימו את היהודים בהתנהגות לא-מוסרית כלפי הנצרות. ב"התלמוד והפולמוסים העכשוויים עליו באוסטריה ובגרמניה" (1886) הוכיח עד כמה חסרות שחר השמצותיהם של ההוגים האנטישמים (שהיו בחלקם מומרים להכעיס), והראה בפרוטרוט כיצד המצוות הבסיסיות של הנצרות הקדומה (ישו ותלמידיו), אהבת האל-והאדם, אף הן שאובות במקורן מהיהדות. בהרצאותיו נהג להסביר כיצד האנטישמיות מזיקה לרוסיה, משום שליהודים יש אנרגיות רוחניות פוריות שהעם הרוסי ובעיקר האינטליגנציה הרוסית זקוקים להן כדי להתאושש, להתחיות ולהתפתח.

בשנות השמונים החל סולוביוב ללמוד עברית בהדרכת ידידו היהודי פייבל גץ, שבהדרכתו למד במקורם את רוב ספרי התנ"ך, קטעי משנה וגמרא, ומקורות יהודיים אחרים. הרצאותיו ופרסומיו על היהדות והיהודים עוררו כאמור עניין רב בקרב יהודי רוסיה המשכילים, שאף הקימו במקומות אחדים חוגי לימוד של משנתו, וזכו לסיקור נרחב בעיתונות היהודית-הרוסית והעברית. על פי העדויות, ביקש סולוביוב לפני פטירתו להתפלל למען העם היהודי. לאחר פטירתו, התפרסמו מאמרים רבים בעברית וברוסית על חייו ועל משנתו, ובבתי כנסת אחדים אמרו "קדיש" לעילוי נשמתו.

להתגבר על האגואיזם

ב-1878 נתן סולוביוב סדרת הרצאות, "שיעורים על האדם-א-ל", שזכתה לקהל רב ולהדים חזקים. באותה עת כבר התגבשה אצלו השקפת עולם פילוסופית-דתית, שבמרכזה עומדים המושגים "אחדות הכול" ו"סופיה" (המכונה בפיו גם בשם "שכינה", "נפש העולם" ו"אינסוף"). אחד הנושאים המרכזיים בהרצאות אלה הוא האגואיזם והצורך להתגבר עליו. פרופ' בר-יוסף מסבירה שלפי סולוביוב, "יש בכל אדם אספקט פרטי, אינדיבידואלי, ואספקט כללי, אוניברסלי. באדם האידיאלי נוצרת אחדות בין הפרטי לכללי. לאחדות הזאת הוא קרא בשם 'סופיה'. סולוביוב הכיר באגואיזם כמניע בחיים הפרקטיים, אך ראה בו את מקור הרוע של הטבע האנושי, את היסוד החייתי".

ולדימיר סולוביוב, "משמעות האהבה", מרוסית: פרופ' חמוטל בר-יוסף, כרמל 2007

ב"משמעות האהבה" (1892-1894), חיבורו המפורסם ביותר, טוען סולוביוב שהאהבה, גם במובנה המיני, היא המצב האנושי האידיאלי. בה מקריב האדם מרצון את אנוכיותו, מבלי לאבד את האינדיבידואליות שלו: אדרבה, הוא משמר אותה לנצח. הזולת האהוב, שבהתגלמותו האידיאלית הוא גם ניגודו של האני וגם השתקפות שלו, מעורר באדם את הכוח המאפשר להתגבר על עוצמתו של האגואיזם. לדעת סולוביוב, גאולת האדם, העם והחברה אפשרית רק על ידי ויתור על האנוכיות והתמזגות אוהבת של הגבר עם האישה, האדם עם הטבע, הפרט עם הכלל והאדם המאמין עם ה"סופיה", מיתולוגיה בעלת שורשים בגנוסטיקה, בנצרות הקדומה ובקבלה היהודית.

בין מקורות ההשפעה האפשריים על תורת הסופיה של סולוביוב, בר-יוסף מציינת את ה"אתיקה" של ברוך שפינוזה והגותו של פילון האלכסנדרוני. "יש בחיבור גם רעיונות שאפשר לראות בהם את עקבות הקריאה של סולוביוב הצעיר ב'קבלה חשופה' של רוזנרוט, אם כי ייתכן שאת עקבות מחשבת הקבלה קיבל סולוביוב גם משפינוזה. ואילו מצד הצורה הדיאלוגית מזכירה הקריאה ב'סופיה' את המשתה של אפלטון, ועוד יותר – את ספרו של יהודה אברבנאל, 'שיחות על האהבה' (1535), הכתוב בשורה של דיאלוגים בין 'פילו' ו'סופיה', ועוסק בטיבה של האהבה הרוחנית ברוח ניאו-אפלטונית".

ומהו אופי הכתיבה הייחודית של סולוביוב? "כתיבתו מעידה על שליטה בשפות רבות, השכלה עשירה – הכוללת ידיעת עברית, תנ"ך, משנה, קבלה ופילוסופיה של ימי הביניים – כישרון ספרותי, יכולת רטורית ופולמוסית, ופאתוס מוסרי עז".

את ההתעניינות בקבלה של אינטלקטואלים רוסים, ובמיוחד של סולוביוב, ניתן לתלות בתופעת התעניינות נרחבת במיסטיקה ממקורות שונים: בבודהיזם, באוקולטיזם, בגנוסטיקה ובנצרות הקדומה, שהיתה אופיינית לפילוסופיה הרוסית ולאווירה האינטלקטואלית ברוסיה בסוף המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20.

כמו אנשי דת אחרים, יהודים ונוצרים כאחד, גם סולובייב הוחרם על ידי המשטר הקומוניסטי האנטי-דתי, אך התפיסה המשיחית של חיי שיתוף, ויתור על אנוכיות, התגייסות למען הכלל והתמזגות עם הטבע שימשו לרעה כבסיס אידיאולוגי לקולקטיביזם הבולשביקי.

במבוא לקובץ כתביו מספרת פרופ' בר-יוסף שיש כיום התעוררות נלהבת של מחקר ולימוד בכתבי סולובייב ברוסיה ובמערב. אולי בשל המסרים האקטואליים שמקבל משכיל בן-זמננו מקריאה בכתביו, כפי שבר-יוסף מסיימת את הראיון בהסבר משלה: "הישראלי שמרגיש מועקה בגלל חומרות מוגזמת וצורך בהחייאת הממד הרוחני של הציונות (שהוזנח לאחר קום המדינה), יכול למצוא אצל סולובייב קריאה לחיים רוחניים שאינם עומדים בסתירה למודרניות, כמו גם הצעה לדרך הממזגת דתיות וחילוניות. חשובה ביותר היא קריאתו של סולובייב לגאולת הפרט והחברה באמצעות מיתון האנוכיות והגברת המודעות לצורך בהתמזגות של האדם עם זולתו, עם הטבע, ועם כל מה שנותן לו הרגשת בית".

סולובייב והרבנים

שאלת ההשפעה של משנתו המיסטית של ולדימיר סולובייב על הגותם של הראי"ה קוק, הרב הנזיר (הרב דוד הכהן) והרב שמואל אלכסנדרוב מבוברויסק נחקרות עתה ברצינות ובזהירות: השפעות לא-יהודיות על רבנים בעלי שיעור קומה שכזה אינן דבר של מה בכך.

לפני עלייתו ארצה, היה הראי"ה קוק מבאי ביתו של הברון דוד גינצבורג בפטרבורג. הערצתו של הרב קוק לרעיונות של סולובייב ניכרת גם ממכתבו הגלוי לצעירי יפו באדר תרס"ה (1905), שם הוא מכנה את סולובייב בשם "חסיד אומות העולם". וכך ביקש הרב קוק לעודד את רוחם מול פגעי הזמן:

...ואתם אחי היקרים ציון מבלעדי תדעו, כי אמרי-נואש כאלה הם בזול מאד, ומצויים הם אצל ההמון הגס, שקלטה אוזנם את הכפירה הזולה והבזויה. אבל לא כאלה הנה מחשבות המעולים שבחושבי-מחשבות מכל עם ולשון, שהם באמת תפארת המין האנושי. הם יודעים את הערך של פעולתנו הרוחנית הגדולה בעולם ואת הדרת החיים הפנימיים שלנו, שלא הספיקה אפילו תקופת הרדיפה היותר נוראה לנוולו. ובצדק אמר החסיד שבאומות העולם בימינו סולובייב, ששאלת היהודים איננה במציאות כלל כי אם היא שאלת הנוצרים, שלא באו למדרגה המוסרית האנושית למען דעת איך להתנהג עם עם יקר ורב-הכישרון כיהודים (המכתב המלא מופיע ב"אגרות הראי"ה", ירושלים: מוסד הרב קוק, כרך א, עמ' טז-יח).

הרב שמואל אלכסנדרוב היה רב חרדי-ציוני ומשכיל, חניך ישיבת וולוז'ין שנולד בשנת לידתו של הראי"ה קוק, 1865, ונרצח בידי הגרמנים כשהגיעו לבוברויסק ב-1941. הערצתו של הרב אלכסנדרוב לסולובייב ניכרת מתוך חליפת מכתביו הענפה עם הרב קוק. באחד ממכתביו אליו בחשון תרס"ז הוא נזכר שראה ב"מחברתו הקטנה לצעירים" של הרב קוק שבחים ל"חכם הגדול ולדימיר סולובייב",

אך כפי הנראה שאך שמעו שמע אבל לא קרא את ספריו הנעלים במקצוע התיאולוגיה ובפילוסופיה, כי לו קרא את ספרי הפילוסוף הזה אז בטח היה נוכח לדעת כי גם מגדולי הרוח של הנוצרים לא זר המושג של עבודה מאהבה ויראת הרוממות במובנה היותר טהור ונעלה, וכי חכמים כסולובייב קרובים בקרבת רוח לרוח היהדות, וכל משאת נפשו צדק עולמים. אידיאליזם בכל פינות החיים הוא גם משאת נפשו של גדולי חכמי התיאולוגיה באירופה, על כבודו לדעת כי בשעה שנצא למלחמה על הכפירה בכל, כי אז עלינו לקבל סיוע מגדולי חכמי אומות העולם כי בדבריהם נמצא הרבה מן המוכן ואפס שעלינו למרקם לפי רוחנו אנו" (מובא בקובץ מכתביו של הרב אלכסנדרוב, "מכתבי מחקר וביקורת", כרך א', וילנה 1907, עמ' 27-28).

במכתב ששלח לרב קוק חודשיים מאוחר יותר, מגלה הרב אלכסנדרוב בקיאות רבה ברעיונותיו של סולובייב על מהות האמונה והגאולה (שם, עמ' 30), ובהמשך מאפיין את הגותו של הרב קוק כאפלטונית בדומה להגותו של סולובייב, "הקושר כתרים לאסטיקה ולטוב והיופי המוחלט, כן גם לשיטתו הטוב המוחלט הוא הא-לוה המוחלט" (שם, עמ' 33).

לדברי פרופ' דב שוורץ, ראש המחלקה לפילוסופיה באוניברסיטת בר-אילן, בספרו "הציונות הדתית בין היגיון למשיחיות" (עם עובד, עמ' 141-142), גם הרב הנזיר הושפע ככל הנראה בעקיפין מרעיונותיו המיסטיים של סולובייב. הרב הנזיר רכש את השפה הרוסית והתערה בתרבותה מיד לאחר לימודיו בישיבת "החפץ חיים" בראדין, בוולוז'ין ובסלבודקה. בימי מהפכת 1905 אף נעצר פעמיים בחשד למהפכנות, אך שוחרר מיד. בשנים 1906-1912 למד במוסד האקדמי ללימודי

היהדות בפטרבורג שהקים הברון דוד גינצבורג. מפיו שמע שיעורים ברוסית על פילון האלכסנדרוני, שלימים רעיונותיו הפכו לנדבך חשוב במשנתו שלו. "גינצבורג היה ידידו האישי ועמיתו למחקר הקבלה של סולובייב", מספרת פרופ' חמוטל בר-יוסף ומסבירה ש"תורתו של פילון האלכסנדרוני היתה אחד מבסיסי תורת ה'סופיולוגיה' של סולובייב וממשיכיו".

פורסם ב 17 בפברואר 2007 20:52 במדור הגות יהודית | **2 תגובות**

אפשרויות (הסבר): [משלוח בדואר](#) | [טרקבק](#) | [דלישס](#) | [שווה קריאה](#)

הוספת תגובה

התגובות מתפרסמות על דעת ובאחריות כותביהן בלבד.

תומר [\[אתר\]](#) בתאריך 2/17/2007 11:04:18 PM

מרתק.

תודה.

ran [\[דואל\]](#) [\[אתר\]](#) בתאריך 2/18/2007 10:31:12 AM

מרתק

סקירה מצויינת.

תודה.

הוספת תגובה

אפשר למצוא עוד רשימות [בארכיון](#), או לחזור [לראש העמוד](#).

כל הזכויות שמורות לאורי פז.
אתר זה מתארח ברשימות, אוסף אתרים אישיים המבוסס על מערכת ניהול התוכן קונטקסט מבית קונספציה, ומשתמש במנגנון הרישום של המערכת (כניסה | ניתוק). צוות אתר רשימות איננו אחראי בצורה כלשהי לתכנים המתפרסמים באתר זה. לצפייה באתרים אחרים ולמידע נוסף, הכנסו לרשימות.
אכסנת רשימות בחסות חברת SweetHome.co.il